

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

У статті досліджено теоретичні положення фінансового та економічного ризиків. Розкрито класифікацію ризиків та способи управління ризиками, які пропонують деякі вчені-економісти. Проаналізовано фінансові ризики та їх вплив на економічну безпеку держави. Визначені першочергові національні інтереси у сфері забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: ризик, глобалізація, фінанси, цінні папери, фінансові ризики, економічна безпека, фінансова безпека, грошовий ринок.

V.M. SHAVKUN, I.A. SUHATSKA

Khmelnytsky National University

FINANCIAL RISKS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION AND ECONOMIC SAFETY OF THE STATE

Abstract - Research of essence of financial risks and their classification, methods of management of financial risks by state in conditions of globalization have been analysed. National interests in the sphere of financial security providing has been determined. The author has stressed that globalisation and opening economic have many dangers which are combined with available contradictions between necessity of integration in world economic on one side and many defferent good products and national interest on the other side. Making conditions for reliable defence of financial system of Ukraine from inward and outward dangers, which hinder to effective financial recourses and suitable national interests and creating conditions for integration of Ukraine into global financial space have been analysed in the article.

Keywords: risk, globalization, finances, securities, financial risks, economic security, financial safety, money-market.

Постановка проблеми. На розвиток міжнародної економіки та міжнародних фінансів нині великий вплив здійснюють світові глобалізаційні процеси, сутність яких полягає у зростаючому взаємозв'язку та взаємозалежності національних та світових економік, національних, політичних та соціальних систем і т.д. Даний процес розкриває широкі можливості та дає певні переваги для національних економік та фінансових систем, створює значні загрози та непередбачувані наслідки.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Коли Україна стала на шлях економічних трансформацій та радикальних реформ, то через відсутність економічної стратегії та виваженої економічної політики економіка зазнала кризових потрясінь. Особливо це стало відчутним на грошовому та валютному ринках. В країні почали зростати фінансові ризики, які охопили всі сфери виробництва, суспільства і набули національного характеру. Ці та інші негативні явища стали загрозою економічній безпеці країни.

Ризиком в найбільш широкому розумінні називають невизначеність у відношенні здійснення тієї чи іншої події у майбутньому. Фінансовий ризик є характерною складовою фінансової діяльності, об'єктивним явищем у функціонуванні як окремого підприємства, так і держави в цілому. Він присутній у кожному фінансовому рішенні, пов'язаному як з доходами, так і з витратами.

Мета статті – аналіз існуючих фінансових ризиків, які складають фінансову загрозу для держави, їх класифікація. Аналіз методів управління фінансовими ризиками, а також визначення національного інтересу в сфері забезпечення фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження фінансових ризиків набуло особливої актуальності з розвитком глобалізаційних процесів, що знайшло відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Різні аспекти формування та управління фінансовими ризиками висвітлювали такі зарубіжні вчені, як Арутюнов Ю., Балабанов І., Бжезинський З., Миронов М., Редхед К., Юджин Ф., Кіресев С., Фрідмен М. та ін. Серед українських економістів відзначимо таких вчених, як Бунге М., Бураковський І., Вергун В., Кредісов А., Лисицин С., Рогач О., Рум'янцев О., Соскін О. та інші. Однак проблематика формування, визначення та управління фінансовими ризиками на рівні національного господарства не отримала належного розгляду.

Результати дослідження. Одне з перших трактувань підходу до виміру ризику запропонував австрійський вчений, представник неокласичної економічної теорії Мілтон Фрідмен. Він розглядав проблему розрахунку (оцінки) рівня ризику крізь призму теорії корисності. Фрідмен зазначив, що в умовах спадної корисності і наявності ризику, звичайні принципи максимізації не можуть бути використані, оскільки необхідна певна податкова плата у вигляді компенсації за фактор ризику. Рішення, пов'язані з ризиком, М. Фрідмен класифікував так:

- невеликий ризик, пов'язаний із задалегідь відомим результатом;
- помірний ризик без великих доходів і витрат;
- великий ризик, пов'язаний з великими доходами або збитками.

Аналізуючи проблему ризику, Фрідмен виходив з припущення, що економічна одиниця має певну систему переваг, яка може бути описана функцією, що дає численні значення різним альтернативам. Фінансові ризики представляють собою такий вид ризиків підприємницької діяльності, який пов'язаний з імовірністю втрат фінансових ресурсів (коштів).

У своїй статті О.Соскін представив розроблений теоретико-методологічний підхід до аналізу фінансово-економічних ризиків на національному рівні і довів, що вони тісно пов'язані з інституціональними ризиками та ризиками надбудови. Всі ці ризики владі потрібно передбачати, враховувати, ідентифікувати і по мірі можливості усувати [1].

Аналіз спеціальної наукової літератури, присвяченої сутності фінансових та економічних ризиків, дозволив нам зробити висновок про необхідність їхньої класифікації на такі групи:

Фінансові ризики фірми:

- законодавче оголошення недійсним наміченого фірмою до реалізації плану з випуску цінних паперів;
- не підписання або опротестування будь-яких угод, доходи від яких повинні були скласти визначену частину у фінансуванні діяльності даної фірми.

Втрати, пов'язані з реалізацією ризику зникнення джерел фінансування в ході ведення підприємницької діяльності, можуть бути істотно збільшені, а іноді привести до повного банкрутства в тому випадку, якщо всі джерела фінансування, на які робилась орієнтація, зникли.

Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу – інвестиційні ризики. Дана група ризиків становить особливий інтерес через декілька причин. Їхня суть зводиться до того, що інвестиції – сукупність засобів, реалізованих у формі довгострокових капіталовкладень в різні галузі економіки. Джерела походження ризиків, що супроводжують інвестиційну діяльність, класифікуються згідно зі сферами їхнього виникнення на інвестиційні ризики залежно від вкладення капіталу у виробничу і невиробничу сфери економіки та діяльності фірми на фінансовому ринку.

Це означає, що перші з них діють на будь-який суб'єкт підприємницької діяльності в процесі його функціонування, і їх специфіка полягає лише в опосередкованій дії (через систему ринкових посередників і т.п.) А друга група ризиків впливає на фірму в процесі здійснення нею фінансових операцій (покупки акцій інших підприємств, збереження грошей у цінних паперах держави і т.д.).

Особливий інтерес представляє розгляд інвестиційних ризиків, які пов'язані з діяльністю підприємств на фінансовому ринку. Дана група ризиків класифікується за джерелами їх виникнення на:

- ризики упущеної вигоди;
- ризики зниження прибутковості, що, у свою чергу, складаються з процентних ризиків та кредитних ризиків.

У свою чергу, кредитні ризики складаються з:

- біржових ризиків;
- ризиків ліквідності;
- боргових ризиків;
- ризиків банкрутства.

Пошук ефективних підходів до управління ризиками став одним з найважливіших напрямків розвитку сучасної економічної науки. У міжнародній практиці процес управління ризиками розглядається як ключова сфера менеджменту, значна увага приділяється вивченню ризикових сфер, пошуку ефективних методів контролю, оцінки та монітору ризиків, створенню відповідних систем управління. Теоретичні дослідження вітчизняних науковців з проблем фінансового ризику здебільшого присвячені аналізу причин виникнення, класифікації та методам кількісної оцінки ризиків [2].

Серед фінансових ризиків, які визначаються ймовірністю грошових втрат у зв'язку з непередбаченими змінами в обсягах, доходності та структурі активів та пасивів особливе місце посідає група цінних ризиків. Цінові ризики пов'язані з ймовірністю зміни ринкових цін та їх впливу на фінансові чи фізичні активи, що обліковуються як за активними, так і за пасивними бухгалтерськими рахунками на балансі компанії, підприємства чи банку. Цінові ризики найбільше виявляються при оцінці вартості статей балансу, виходячи з ринкових цін, за станом кожного робочого дня. Будь-які зміни ринкової ціни відразу ж відбиваються на балансі.

У фінансовій діяльності найбільш значними цінними ризиками є ризик зміни відсоткових ставок та валютних курсів, а також ринковий ризик, пов'язаний зі зміною вартості цінних паперів. Ризик зміни відсоткової ставки (відсотковий ризик) присутній у діяльності позичальників, кредиторів, власників цінних паперів, інвесторів. Валютний ризик виникає у тих суб'єктів господарської діяльності, які мають на балансі активи, пасиви, або позабалансові статті, деноміновані в іноземній валюті. Найбільше на ринковий ризик наражаються власники цінних паперів. Таким чином, більшість суб'єктів господарської діяльності так чи інакше мають справу з цінними ризиками, а нестабільність та непередбачуваність протягом останніх років як міжнародного, так і національних фінансових ринків значно загострили проблему пошуку оптимальних методів управління цією групою ризиків.

Необхідною умовою досягнення успіхів у сфері діяльності, яка характеризується підвищеною ризиковістю, є створення та вдосконалення систем управління ризиками, що дозволить виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати ризик. Виправданий, або допустимий ризик – необхідна складова стратегії і тактики ефективного менеджменту. Процес управління ризиками включає широкий спектр дій, що можуть бути представлені як послідовність наступних етапів:

- усвідомлення ризику, визначення причин його виникнення та ризикових сфер;

- аналіз та оцінка ризику – мінімізація або обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління;
- здійснення постійного контролю за рівнем ризиків із застосуванням механізму зворотного зв'язку.

Успішність діяльності суб'єктів господарювання значною мірою залежить від прийнятої концепції управління ризиками. Бажання уникнути або мінімізувати ризики є природним, але вирішення проблеми ускладнюється існуванням прямої залежності між ризиком та прибутком. Вищий рівень ризику надає потенційні можливості отримання підвищеного прибутку, але не виключає можливості додаткових втрат у випадку реалізації ризику. Мінімізація рівня ризику дає змогу отримати невисокий, але стабільний прибуток. Отже, балансування між прибутковістю та ризиком, пошук їх оптимального співвідношення розглядається як одне з важливих і складних завдань, що постають перед суб'єктами господарської діяльності

Застосування ефективних методів управління ризиками сприятиме забезпеченню фінансової безпеки держави. Забезпечення фінансової безпеки держави – це діяльність держави та суспільства з впровадження систем заходів, спрямованих на досягнення оптимального стану фінансової системи, яка захищала б національні фінансові інтереси. Світова економічна глобалізація несе багато загроз для економіки України, пов'язаних з наявністю суперечностей між необхідністю інтегруватися у світову економіку, з одного боку, та захистом вітчизняного товаровиробника та національних інтересів – з іншого. Так, на Ялтинській щорічній зустрічі керівників Європейських держав один з американських економістів спрогнозував Україні валютну і боргову кризу найближчим часом, якщо уряд не буде проводити інституційні і структурні реформи.

Підсумовуючи вище сказане, можна визначити першочергові національні інтереси у сфері забезпечення фінансової безпеки держави:

- підвищення ефективності функціонування фінансової системи як важливого регулятора економічних відносин шляхом розробки відповідного фінансово-економічного законодавства;
  - досягнення максимальної збалансованості державних фінансів шляхом прийняття реальних бюджетів і систематичного виконання бюджетних призначень, суттєве зміцнення місцевих фінансів, забезпечення прозорості та підзвітності діяльності розпорядників бюджетних коштів;
- проведення виваженої валютної політики, яка змогла б збалансувати реальний попит на іноземну валюту з її пропозицією, врівноваження торговельного балансу, сприяння зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товарів, нагромадженню валютних резервів НБУ;
- проведення виваженої митної політики, диференціація протекціоністських заходів у поєднанні зі створенням передумов для реалізації наявних (у т.ч. потенційних) конкурентних переваг української економіки;
- удосконалення податкової системи, підвищення її стимулюючого впливу на розвиток виробництва;
- розробка ефективної політики управління державним боргом України.

Висновки. В умовах світової глобалізації та відкритості економіки постає проблема фінансової безпеки України, досягнення такого рівня розвитку фінансової системи, за якого забезпечується стале економічне зростання за відсутності або низького рівня інфляції, відсутня загрозна для розвитку економіки величина внутрішнього і зовнішнього боргів, наявна стійка і стала національна валюта. В основу формування стратегії розвитку фінансової системи України повинні, у першу чергу, закладатись національні інтереси та пріоритети та забезпечуватись стабільність основних показників фінансової безпеки держави, таких як рівень інфляції, сальдо платіжного балансу, стабільність національної валюти.

Повна економічна та фінансова лібералізація та безумовне слідування вимогам та рекомендаціям міжнародних фінансових організацій призводять до непередбачуваних наслідків в економічній та фінансовій сферах. Створення умов надійної захищеності фінансової системи України від внутрішніх та зовнішніх загроз не лише відповідає національним інтересам, але й створює передумови до плавної інтеграції нашої країни до глобального фінансового простору.

Література

1. Соскін О.І. Фінансово-Економічні ризики України в умовах економічної кризи / О.І. Соскін // Економіка і управління. – 2009. – № 4. – С. 20–31.
2. Вітлінський В.В. Кількісне оцінювання ризику у фінансово-економічній сфері / В.В. Вітлінський, Г.І.Великоіваненко // Фінанси України. – 2003. – № 11.– С. 16–24.
3. Гайдучський А.П. Фінансові ризики в умовах глобалізації економіки / А.П. Гайдучський // Фінанси України. – 2006. – № 8. – С. 60–63.
4. Небрат В.В. Історико-фінансові дослідження в українській економічній думці XIX – початку XX ст. / В.В. Небрат // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 80–85.
5. <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/global/112/economics/14867965/?frommail=1>

1. Soskin O.I. Finance-economic risks of Ukraine are in the conditions of economic crisis. Economy and management. 2009. № 4. P. 20–31.
2. Vitlinskiy V.V., Velikoivanenko G.I. A quantitative evaluation of risk is in a finance-economic sphere. Finansi Ukraine. 2003. № 11. P. 16–24.
3. Gaydutskiy A.P. the Financial risks in the conditions of globalization of economy. Finansi Ukraine. 2006. № 8. P. 60–63.
4. Nebrat V.V. Historic-finance researches in the Ukrainian economic from XX – to beginning of XX st. Economy Ukraine. 2013. № 4. P. 80–85.
5. <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/global/112/economics/14867965/?frommail=1>

Рецензія/Peer review : 20.9.2013 р. Надрукована/Printed :2.10.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф., зав.кафедри економічної теорії ХНУ - Лук'янова В.В.

За зміст повідомлень редакція відповідальності не несе

Повні вимоги до оформлення рукопису

<http://visniktup.narod.ru/rules/>

**Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького національного університету,
протокол № 1 від 25.09.2013 р.**

Підп. до друку 2.10.2013 р. Ум.друк.арк. 33,89 Обл.-вид.арк. 32,24
Формат 30x42/4, папір офсетний. Друк різнографією.
Наклад 100, зам. № _____

Тиражування здійснено з оригінал-макету, виготовленого
редакцією журналу “Вісник Хмельницького національного університету”
редакційно-видавничим центром Хмельницького національного університету
29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 7/1. тел (0382) 72-83-63